

Kimi Räikkösen seurassa

Seppo Jurvanen kannustamassa Kimi Räikköstä maailmanmestaruuteen Budapestin Hungaroringillä Ferrari-tallin varikolla 02.08.2007. Kimi Räikkönen on Ferrarin F1-tallin Formula 1 -kuljettaja ja hallitseva maailmanmestari. Räikkösestä käytetään maailmalla lempinimeä Iceman (suom. jäämies), joka juontuu hänen kylmähermoisuudestaan. Hän on myös tämän hetken tunnetuin suomalainen maailmalla.

Sepolla on kaulassaan VIP-passi, joka toimii myös varikkoalueen turvaporin avaimena sekä FM-laitteen vastaanotin, jota kautta Sepon on mahdollista kuulla oppaan ja tulkin puhe.

11 • 2007

TUNTOSARVI

Suomen Kuurosokeat ry

Marraskuu

Apuvälinemessut Tampereella

◆◆◆
Äidinkieli ja ensikieli

◆◆◆
Norjan yhdistyksen 50-vuotisjuhlissa

Sisältö

Pääkirjoitus: Syyskokous Nokialla...	3
Kuurosokeiden osasto kiinnosti apuvälinemessuilla kävijöitä.....	4
Apuvälinepäivillä Tukholmassa.....	6
Kuukauden aforismi.....	7
Viisi kysymystä.....	7
Lukutelevisio apuvälineenä.....	8
Nämä asiat ovat minulle tärkeitä.....	9
Hilkka Nieminen kannustaa kaikkia vammaisia myönteisyyteen.....	10
Runo: Talven tunnelmaa.....	12
Äidinkieli ja ensikieli.....	13
Evakkomuistoja talvisodan ajalta..	16
Ikääntyminen arvoonsa.....	17
Norjan kuurosokeat ovat toimineet 50 vuotta.....	18
Kuva: Kimi Räikkösen seurassa....	20

Seuraava Tuntosarvi ilmestyy 21.12.
Aineiston viimeinen jättöpäivä on 5.12.

Kannen kuvassa **Olavi Eiralle** tullaan Oulussa 8.10. valtakunnallisella vanhusten viikolla järjestetyssä ikääntyvien viittomakielisten juhlassa. Juhlissa esiintyi myös viittomakielinen kuoro (kuvassa yllä). Lisää juhlasta s. 17. Kuvat: **Hilkka Kälkäinen**.

Osastoa pystyttämässä. Apuvälinemessuista lisää s. 4.

TUNTOSARVI 33. vuosikerta, ISSN 0358-2280, **Julkaisija:** Suomen Kuurosokeat ry. **Taitto:** Tuija Wetterstrand
Toimitus: Päätoimittaja, tiedottaja Tuija Wetterstrand, p. (09) 54953521, matkap. 040 7532026, tekstip. (09) 54953526, faksi (09) 54953517, s-posti: tiedotus@kuurosokeat.fi. **Toimitusneuvosto:** Anu Mikkola (puheenjohtaja), Päivi El Gharb, Carita Halme, Esko Jäntti, Kauko Kokkonen, Raili Karisaari (sihteeri), Tuija Wetterstrand (päätoimittaja). **Hinta:** Vuosikerta 25 euroa. Suomen Kuurosokeat ry:n jäsenille ja asiakkaille ilmainen. 12 numeroa vuodessa isokirjoituksella, pisteillä, äänitteinä, videona, ja/tai elektronisena versiona. Ruotsinkielinen Känselförteckningen ilmestyy 6 kertaa vuodessa isokirjoituksella. **Tilaukset ja osoitteenmuutokset:** Suomen Kuurosokeat ry, PL 40, 00030 IIRIS, p. (09) 5495 350, tekstip. (09) 5495 3526, faksi (09) 5495 3517, s-posti: kuurosokeat@kuurosokeat.fi. Toimiston aukioloaika ma-pe klo 8.00-15.45. **Painopaikka:** Cityoffset, Tampere. Toimituksella on oikeus käyttää lehden juttuja yhdistyksen internet-sivuilla www.kuurosokeat.fi
Tuntosarvi on Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liiton Kultti ry:n jäsenlehti

Syyskokous Nokialla

Yhdistyksen 36. toimintavuosi on loppuillaan, kun luette tätä Tuntosarvea. Kulunut vuosi on mennyt toimintasuunnitelman mukaisesti. Erityistä huomiota on kiinnitetty taloudenhoitoon. Tämä työ onkin onnistunut hyvin. Yhdistys lähti tälle vuodelle melko suurella alijäämäisellä budjetilla, mutta nyt ollaan pääsemässä kuluissa ja tuloissa lähelle tasapainoa, ellei jotain hyvin yllättävää tapahdu parin viimeisen kuukauden aikana. Kiitos talouden tasapainottamistal-koista johtoryhmälle ja kaikille työntekijöille!

Työntekijöiden oman työn ohessa on viety eteenpäin yhdistyksen organisaatiouudistusta ja mietitty strategioita Tavoiteohjelma huomioiden. Hattunoston arvoisen tempauksen teki keskustuomiston väki, kun he virkistyspäivää viettäessään jakoivat yhdistyksen varainhankintaesitettä eri puolille Helsinkiä. Muutama yhteydenotto ja pieni lahjoitus on jo tullut tempauksen johdosta.

Marraskuun lopussa jäsenet kokoontuvat syyskokoukseen uudistettuun ja laajennettuun Nokian kylpylähotelli Edeniin. Toimintasuunnitelmassa hallitus esittää, että uusina haetaan

yhtä projektia ja osa-aikaista hallintosihteeriä, ja vakinaiseksi haetaan toimintoja Taso- ja Tulkinkäyttö tutuksi projekteille. Lisäksi on henkilövalinnat puheenjohtajavaalia myöten. Näkövammaisten uusien sääntöjen mukaisesti jäsenten on valittava edustajat ensi kevään liittokokoukseen. Meidän yhdistys saa sinne kolme edustajaa. Syyskokouksessa valitaan myös liittovaltuutettu ja hänen varajäsenensä, joten henkilövalintoja on edessä poikkeuksellisen monta.

Toivon, että kaikki ovat tutustuneet hyvin kokousmateriaalien sisältöön sekä valmistelleet lyhyitä ja tiivistettyjä puheenvuoroja, jotta kokouksen kulku on sujuvaa. Meillä on ilo ja kunia saada syyskokoukseen vieraaksemme Ray:n toimitusjohtaja **Sinikka Mönkäre**. Toivotaan, että hänellä on kokoustauoilla aikaa keskustella mahdollisimman monen jäsenen kanssa ja saada tietoa kuurosokeiden tarpeista.

Toivotan teidät kaikki ilmoittautuneet lämpimästi tervetulleeksi syyskokoukseen Nokialle!

Tuula Hartikainen
puheenjohtaja ■

Kuurosokeiden osasto kiinnosti apuvälinemessuilla kävijöitä

Aukeaman kuvat: Tuija Wetterstrand

Tuija Wetterstrand

Apuvälinemessut pidettiin Tampereen Pirkkahallissa 8.-10.11., torstaista lauantaihin. Erityisen vilkkaita päiviä olivat torstai ja perjantai, jolloin myös kuurosokeiden osastolla kävi väkeä jatkuvana virtana.

Suomen Kuurosokeat ry:n osasto oli somistettu tauluin ja julistein, takaseinustalla oli kaksi yhdistyksen toimintoja esittelevää kuvatelinettä, näyttelypöydällä sai tutustua yhdistyksen julkaisuihin. Tiskillä ja lehtitelineessä oli esillä esite- ja tiedotusmateriaalia, joi-

ta messuvieraat saivat ottaa mukaan. Tunnelmaa osastolle toivat rottinkinen pikkupöytä ja nojatuolit sekä vaateripustimissa roikkuvat sormiaakkos-t-paidat, joita moni pysähtyi ihailemaan. Varsinaisiksi menestystuotteiksi osoittautuivat tiskillä jaossa olleet värikkäät korvatulpat ja mustat pahiset haittalasit. Tällaiset "sisäänheittotuotteet" ovat todella tärkeitä messuilla, koska ne houkuttelevat kävijät osastolle, toimivat keskustelun herättäjinä ja saivat ihmiset kiinnostumaan kuurosokeudesta ja yhdistyksen toiminnasta.

Varmasti yksi koko messujen suosituimmista esiintyjistä oli kuurosokeiden **Hilkka Hyötylä**. Hän kertoi torstaina ja perjantaina yleisölle kuinka täysin kuurosokea voi itsenäisesti lähettää ja vastaanottaa tekstiviestejä kännykällä Brailino-laitteen avulla. Hilkan esitellessä laitettaan yhdistyksen osasto oli tungokseen asti täynnä yleisöä. Mikä parasta, samalla oli mahdollista kertoa kävijöille, kuinka tärkeää on, että kuurosokeille myönnetään heidän tarvitsemansa apuvälineet.

Riitta Ruissalo teki hienoa tiedottamistyötä kiertelemällä muilla osastoilla kertoen kuurosokeusasiain tiedotusverkoston toiminnasta. Nuoret kuurosokeat **Marianne Mielityinen** ja **Anu Jääskeläinen** päivystivät osastolla torstaina iltapäivällä. Viittomakieli selvästi kiinnosti kävijöitä.

Työntekijöistä osastolla olivat koko messujen ajan tiedottaja **Tuija** ja toimittaja **Raili**. Myös kuntoutumistyön kehittämisprojektin **Kari Korhonen** ja **Sinikka Yli-Kerttula** päivystivät vuorotellen joka päivä. **Kristina Forsberg** apuvälineprojektista oli paikalla kahtena päivänä ja auttoi myös näyttelyn purkamisessa. IT-tuen **Rauno Jäntti** piipahti osastolla torstaina.

Apuvälinenäyttelyhallin lisäksi messutarjontaa lisäsi vammaisurheilujärjestöjen toteuttama Liikuntamaa, jos-

Anu ja Marianne.

sa sai tietoa vammaisliikunnasta ja apuvälineistä. Liikuntamaassa yleisö pääsi itsekin kokeilemaan erilaisia lajeja sokkopingiksestä alkaen. Liikuntamaan hallista oli näkövammaisia varten tehty kohokartta ja eri kohteista oli tarjolla selostus myös pistekirjoituksella. Pistekirjoitustekstit oli suunnitellut NKL:n liikuntatoimen **Timo Pelkonen**. Tekstien tulostuksesta pisteille vastasi Marianne Mielityinen, osana opiskeluihinsa liittyvää harjoittelujaksoa aluesihtööri **Marjatta Puromäen** apuna.

Apuvälinemessut ovat vakiintuneet pidettäväksi joka toinen vuosi. Yleisöä paikalla kävi tänäkin vuonna runsaasti, noin 10 000 henkeä. Päätellen esitemateriaalin menekistä yhdistyksen osastolla kävi peräti 2000 vierailijaa! Messut tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden tiedottaa kuurosokeudesta ja kuurosokeiden erityistarpeista sekä yhdistyksen toiminnasta suurelle yleisölle. ■

Apuvälinepäivillä Tukholmassa

Kristina Forsberg

Ruotsalainen apuvälineinstituutti järjesti lokakuussa Tukholmassa seminaarin, jossa esiteltiin lähinnä ruotsalaisia, apuvälineisiin ja esteettömyyteen liittyviä hankkeita ja niiden tuotoksia. Itse osallistuin seminaareihin, jotka käsittelivät kuva- ja tekstipuhelinasioita, etätulkkausta, paikannusmenetelmiä ulko- ja sisätiloissa sekä kognitiivisia toimintoja tukevia ratkaisuja. Lisäksi tutustuin tilaisuudessa järjestettyyn apuväline-näyttelyyn.

Päällimmäisenä jäi mieleen, että palveluiden ja laitteiden kehittämissä oli selkeästi huomioitu helppokäyttöisyys sekä eri tavoin kommunikoivat käyttäjät.

Uusia hankkeita

Seminaarissa esiteltiin myös uusia ruotsalaisia hankkeita. Kuulovammaisten, kuurojen, kuurosokeiden sekä puhevammaisten suorat tekstipuhelinkeskustelut julkisten viranhal-tijoiden kanssa yritetään saada mahdolliseksi. Kehitellään menetelmää,

jossa viittomakielisen asiakkaan soit-taessa tai vastaanottaessa puheluita tulkkauspalvelu kytkeytyisi aina au-tomaattisesti mukaan. 3G-matkapu-helimien soveltuvuutta videopuheluihin testataan. Lisäksi meneillään on useita hankkeita, joissa etsitään rat-kaisuja näkövammaisten ja kuulonäkövammaisten itsenäisen liikkumisen avuksi julkisissa ulko- ja sisätiloissa.

Uusia tuotteita

Messuilla oli esillä useita suurinäp-päimisiä kännyköitä. Näistä voisi löy-tyä käyttökelpoisia malleja henkilöil-le, jotka pärjäävät ilman apuväline-ohjelmia ja kameraa. Esillä oli myös muutamia helppokäyttöisiä televisi-on kaukosäätimiä.

Uusi, vasta markkinoille tuleva tuot-te on norjalainen kannettava skan-nauslaite Hocus Focus. Sillä voi tal-lentaa laitteen muistiin jopa useita tekstisarakkeita ja liittää ne yhteen. Esittelijä kertoi, että tekstin voi sen jälkeen lukea suurennettuna ja kont-rastiväreillä tai luetuttaa puhesynte-

tisaattorilla. Toinen uutuustuote oli VISION tech:n laajakaistan kautta toimiva kuvapuhelinlaite. Laite toimii yhdessä kaikkien muiden kuvapuhe-linjärjestelmien kanssa, mutta tietokonetta käyttäjä ei tarvitse. Lisäksi siihen pystyi liittämään erillisen kir-joitusnäppäimistön, puhelinluurin ja induktiosilmukan. Mielenkiintoiselta kuulosti myös laite nimeltä IPPI, jon-ka avulla tavallisella televisiolla voi ottaa vastaan ja lähettää niin teksti-viestit kuin multimediamiestitkin.

“Information och Demonstration -Da-garna” –seminaariin järjesti Hjälpmedel-institutet. Jos haluat lisätietoa täs-sä jutussa mainituista asioista, niin ota minuun yhteyttä: Kristina Fors-berg, projektityöntekijä / Apuväline-projekti p. 040 835 8365, kristina.forsberg@kuurosokeat.fi. ■

Kuukauden aforismi

Anu Mikkola

Älä unohda mennyttä elämääsi, mutta älä takerru siihen, vaan jat-ka kohti huomista, haaveillen paremmasta. ■

Viisi kysymystä

Koonnut: Aatos Ahonen

1. Mikä sairaalloinen tarve on silloin, kun henkilö potee mytomaniaa?
2. Sana kyty tarkoittaa erästä suku-laisuussuhdetta. Mikä on kyseessä?
3. Entäs nato, kuka hän on?
4. Mikä maa on ainoa Nato-maa, jol-la ei ole omaa armeijaa?
5. Kuka suomalainen säveltä ja lau-laja loi jatsimies Janatuisen?

Vastaukset:

1. Valehtelu
2. Aviomiehen veli
3. Aviomiehen sisar
4. Islanti
5. Juha Vainio ■

Lukutelevisio apuvälineenä

Carita Halme

Elintarvikkeen tuoteseloste. Mitähän siinä lukee? Ei hätää, uusi hieno värilukutelevisioni auttaa minut jälleen kerran pulasta.

Pakkausselosteet onkin varmasti yleisin aihealue, johon lukutelevisioni käytän. Näkökykyni ei riitä lukemaan useimpien pakkausten painetuja tekstejä ilman lukutelevision suurennotta. Silmälaseilla ja joskus niiden kanssa lisänä käytetyllä suurenuslasilla niistä ei ole toivoakaan saada selvää, lisäksi lukemisen yrittäminen tällä tavoin on äärimmäisen raskasta ja se sujuu hyvin hitaasti. Ehdin unohtaa, mitä rivin alussa luki, ennen kuin saan ponnistellen luettua rivin loppuun. Tämähän ei todellakaan ole tarkoitus.

Olen todella tyytyväinen, että nykyisen kotikuntani sairaanhoitopiiri myönsi minulle täysin vastaan pane-matta värillisen lukutelevision. Tosin perustelin asiani huolella, enkä antanut vastaväitteille sijaa. Tarve värilukutelevisiolle oli todellinen. Aikaisemmin käyttämäni mustavalkoluku-

televisio ei kyennyt näyttämään kaikkea tarpeellista. Edellisen kotikuntani sairaanhoitopiiriltä en pyytämäni lukutelevisiota saanut, ja heidän perustelunsa olivat mielestäni ala-arvoiset! Samanlaisia kokemuksia on varmasti muillakin. Hyvistä ja asiallisista perusteluista huolimatta lukutelevisiota ei ole myönnetty, tai sitten myönnetyn laitteen tekninen taso ei riitä käyttäjän tarpeisiin.

Nyt olen taas paljon viisaampi äsken luetun tuoteselosteen jälkeen. Jään mielenkiinnolla odottamaan, mikä on seuraava ruokapakkaus, joka lukutelevisioni kameran alle päätyy. Toivon kuitenkin hartaasti, että se on ruokapakkaus mieluummin kuin lasku.

Tässä hieman pohdintaa siitä, kuinka tärkeä lukutelevisio apuvälineenä ainakin itselleni on. ■

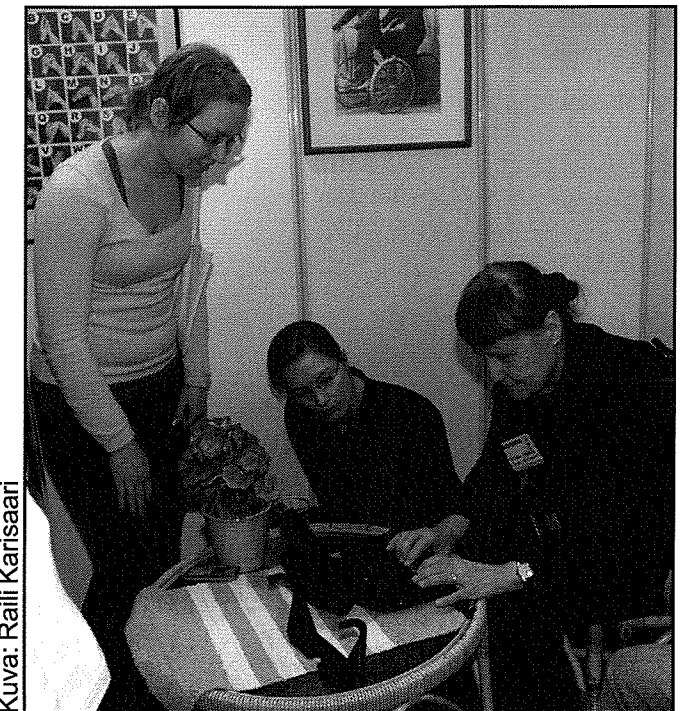
Nämä asiat ovat minulle tärkeitä

Hilkka Hyötylä

Haluaisin kertoa muutamista asioista, jotka ovat tärkeitä meille kädestä käteen viittoville kuurosokeille.

Jos lähdän esimerkiksi kauppaan, niin on hyvä sopia tulkin kanssa ennakoon, mitä haluan. Vaatekauppaan mennessä se tarkoittaa, että etukäteen kerron, mitä vaatteita etsimme. Jos yrittää kertoa ja kuvailla kaupassa kaikki asiat, siinä väsyä eikä sitten jaksa keskittyä vaateen ostamiseen kunnolla. Toinen tärkeä asia minulle kuurosokeana on se, että asiat ja esineet kuvaillaan minulle tarkasti, esimerkiksi vaatekaupassa vaatteet. Haluan, että minulle kerrotaan vaatemuodista ja uusista materiaaleista. Nämä ovat asioita, joita en voi tietää, jollei niitä kerrota. Haluan pysyä ajan tasalla muodissa.

Viittomisessa kannatta muistaa se, että viittoon riittävän alhaalla, rinnusten korkeudelta sekä riittävän läheltä. Näin säästetään käsien voimia ja niskahartiaseutu ei kipeydy. Jos viittominen tapahtuu istualtaan, niin sellainen V-istuma-asento on hyvä. Mut-

Kuva: Raii Karisaari

Kuvassa Hilkka Hyötylä esittelee Brailinoaan kiinnostuneille opiskelijoille apuvälinemessuilla.

ta jos ottaa vastaan tietoa kahdella kädellä, niin silloin tulee istua vastakkain.

Ja minun on kyllä sanottava, että jos sovimme jostain tapaamisajasta, niin siitä on syytä pitää kiinni. Täysin kuurosokeana minun on mahdotonta lähteä yksin, joten muutokset lähtöaikatauluissa aiheuttavat stressiä ja mielen pahoittumista. Nämä asiat koen tärkeiksi! ■

Hilkka Nieminen kannustaa kaikkia vammaisia myönteisyyteen

Hilkka Nieminen on ainutlaatuinen kirjantekijä Suomessa. "Kuulon menetys teki minusta kirjailijan ja sanoittajan", hän sanoo. Kuva: Kari Kumpulampi.

Kari Kumpulampi

"Kun inspiraatio iskee, se on sitten menoa. Voin kirjoittaa koko yön. Teen voileipiä ja lihotan itseäni", myhäilee uuden teoksen julkaissut, kuurosokea kirjailija **Hilkka Nieminen**.

Hilkka Nieminen, 80, syntyi ja varttui Karjalankannaksella Vuokselassa. Ensi kerran hän joutui evakkoon 12-vuotiaana talvisodan syttyessä marraskuussa 1939.

"Lähdin matkaan äidin, isän ja neljän sisarukseni kanssa. Menimme Vilpulaan. Väli rauhan aikana palasimme Karjalaan. Kun jatkosota syttyi, läksimme uudestaan evakontielle."

Työvuosinaan Hilkka tienasi leipää vaneritehtaalla Hämeenlinnassa ja ravintolatyöntekijänä Kotkassa. Kun hän muutti Kymenlaaksosta Tampereelle keväällä 1975, hän oli vielä tuiki

tavallinen kuulolaitetta käyttävä huonokuuloinen. "Tampereella kuuloni heikkeni nopeasti ja nyt olen täysin kuuro. Se rajoittaa. En voi osallistua keskusteluihin, enkä kuunnella musiikkia. Silti kirjoitan myös lauluja. Olen ainoa kuuro sanoittaja tässä maassa."

Hilkka purkaa tuntojaan kirjoittamiseen. Se on työlästä, koska hänen näkönsä on heikko. "Laadin käsikirjoitukset kynällä, ja tarvitsen suurenuslasia oman tekstini lukemiseen."

Hän asuu yksin Tampereella Annalassa ja elää valojen varassa. Erilaiset voimakkaasti tuikkivat valot ilmoittavat hänelle, milloin asunnossa soi puhelin, milloin ovikello. Palohälyttimessä on oma merkkivalonsa.

"Minulla on valkoinen keppi, tekstiä suurentava televisio, tekstipuhelin, turvalaitteita. Pärjään kyllä."

Myönteisyyttä voi opiskella

Hilkka Nieminen on saanut kokea elämässään paljon – myös surua. "Isäni menehtyi evakkomatkalla. Olen nähnyt sodan kauhut, ja tiedän, miltä tuntuu, kun oma lapsi kuolee. Olen menettänyt kaksi poikaani. Tästä kaikesta minä kirjoitan."

Kuurous teki hänestä lopullisesti kirjailijan kolmetoista vuotta sitten. "Si-

sälläni oli myllerrys, ja minun oli pakko saada ajatuksiani paperille. En anna periksi. Jos surun tielle lähdän, sille tielle ei ole loppua."

Hän kannustaa vammaisia myönteisyyteen. "Pitää hakeutua ihmisten pariin. Ei saa käpertyä, se ei auta mitään. Omat masennuskauteni olen voittanut sisulla."

"Olen aktiivinen. Osallistun kuurojen tilaisuuksiin. Tapaan kohtalotovereita kulttuuripäivillä."

Hilkka sanoo, että myönteisyyttä oppii itsetutkiskelun avulla. Runossaan Kuurosokeana hän kirjoittaa näin:

"Tiedän: Elämää on edessäni vielä. Vaikka niin kuin sumun takana. Iloakin löytyy varmaan sieltä? Toivoa ei saa vain hukata. Näen silmilläni vielä vähän. Vaikka ei nyt ole kuuloa. Ajattelen: Eihän elämäni tähän voi nyt sentään vielä loppua."

Kirjoittaminen vahvistaa

Uusi kirja on Hilkka Niemiselle aina suuri, henkinen voitto. "Kirjoittaminen vahvistaa minua, ja kymmenes teos on jo tekeillä. Se voisi olla dekkari. Pari murhaa siintele mielessäni."

Hilkka julkaisee kirjansa omakustan-

teina. Niiden kirjoittamiseen hän on saanut apurahoja vammaisyhdistyksiltä ja Tampereen kaupungilta.

Hilkan esikoisteos Tyttö kulki kujasilla ilmestyi 1994. "Sairastuin Karjassa tulirokkoon. Olin nelivuotias. Taudin seurauksena kuuloni alkoi heiketä. Kuvaan esikoiskirjassani nuoren tytön tuntemuksia, kun hän huomaa olevansa erilainen."

Hiljattain ilmestyneessä uutuuskirjassa *Kootut runot* on kahden Hilkan, Hilikka Niemisen ja **Hilikka Kasurisen** runoja. Suurin osa runoista on Hilikka Niemisen runoja vuosikymmenten varrelta. Teoksen loppuun on painettu **Marina Blochenkon** säveltämiä Hilikka Niemisen säkeitä:

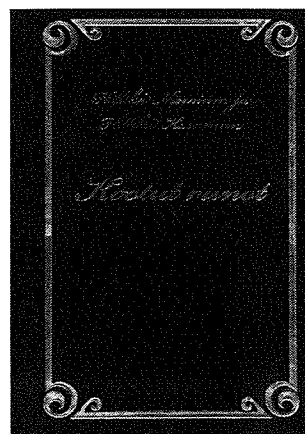
"Mutta aina kuulen unissani selvästi mä sen:
airon loiskeen ja laulun hiljaisen.
Ja näen aina selvästi
mä unissani sen,
tuon veneen valkolaitaisen." ■

Talven tunnelmaa

Hilikka Nieminen

Viel valkea ja kylmä,
on talven jäinen maa!
Vaan mieli lämmin on,
ja olo huoleton!
Kun ystävien seuraan
tänne tulla saa.

Saa tuuli puhalttaa
ja myrskyt raivota!
kun lämmin käsi
Ystävän, tuo
talven tunnelmaa!

Hilikka Nieminen ja Hilikka Kasurinen myyvät kirjaansa Kootut runot syyskokouksen yhteydessä Nokialla. ■

Äidinkieli ja ensikieli

Heli Viita

Sana "äidinkieli" saattaa herättää monenlaisia mielikuvia ja tunteita. Äidinkieli onkin monille hyvin tärkeä ja jopa intohimoisen keskustelun aihe. Useimmille suomalaisille on itsestään selvää, että oma äidinkieli on suomi. Mutta myös se ymmärretään, että Suomessa asuu lisäksi paljon muunkielisiä äidinkieleltään. Jos kuitenkin mietimme suomalaisten viittomakielisten kuurosokeiden, kuulonäkövammaisten ja kuurojen tilannetta, asian pohtiminen muuttuu monimutkaisemmaksi.

Useista julkaisuista voi lukea nykyään ikään kuin itsestään selvänä asiana, että viittomakieli olisi kaikkien kuurojen äidinkieli. Suomessa ja muissa maissa tehtyjen tutkimusten mukaan maan viittomakieli on äidinkieli kuitenkin vain pienelle, 10 – 15%:n vähemmistölle kuuroista. Oma tutkimukseni antaa puolestaan viitteitä, että myös kuurosokeilla ja kuulonäkövammaisilla viittomakielisillä asia olisi näin. Pro gradu –tutkielmasani (v. 2004) selvitin suomalaisten viittomakielisten kaksi- ja monikieli-

syyttä, erityisesti heidän kirjoittamaansa suomen kielen ja suomalaisen viittomakielen kontaktimuotoa (kontaktimuoto on kahden sellaisen kielen yhdistelmä, jotka eivät ole keskenään sukukieliä). Yksi osa tutkimustani käsitteli koehenkilöiden omia ilmoituksia äidinkielestään, ensikielestään ja toisesta tai useammasta kielestään. Suomessa ei olla tehty tällaista tutkimusta aikaisemmin. Enkä löytänyt viitteitä vastaavista tutkimuksista muistakaan maista. Toisaalta kuurojen suomen kielen taitoa on tutkittu jo useaan kertaan. Näissä tutkimuksissa tarkastelun näkökulma on ollut toisenlainen, eikä niissä ole ollut mukana kuurosokeiden ryhmää.

Yhteensä 22 kuuroa, kuulonäkövammaista ja kuurosokeaa viittomakielistä aikuista ja nuorta osallistui tutkimukseeni. He olivat iältään 17 – 72 -vuotiaita ja asuivat ympäri Suomea. Joukossa oli peruskoululaisia, lukiolaisia, muutama korkeakouluopiskelija, ammattikoululaisia, työssäkäyviä ja eläkeläisiä, miehiä sekä naisia. Lisäksi oli kaksi kuulevaa aikuista,

joilla äidinkielenä on suomalainen viittomakieli. Myös heidän äitinsä olivat mukana tutkimusryhmässä. Kävi ilmi, että koehenkilöiden käsitykset äidinkielestä, ensikielestä ja toisesta kielestä olivat keskenään ristiriitaisia. Ilmeisesti osalle aiheutti ongelmia määrittelyssä se, että he eivät ole omaksuneet lapsuudessaan omien vanhempiansa puhumaa kieltä samalla tavalla kuin kuulevat lapset omaksuvat.

Kielen omaksuminen tarkoittaa, että lapsi pystyy itse ottamaan vastaan ympäristössä käytettävää kieltä ja kehittyä kielitaidossaan ilman erityistä opetusta. **Kielen oppiminen** puolestaan tarkoittaa sitä, että joku toinen opettaa lapselle tai aikuiselle kieltä esimerkiksi koululuokassa. Mutta suomalaisten tutkimuksien mukaan kuuro tai vaikea-asteisesti kuulovammainen lapsi ei voi omaksua puhuttua kieltä ennen kuin hänen hahmotustaitonsa ja ajattelunsa ovat kehittyneet niin paljon, että hän voi oppia lukemaan ja kirjoittamaan. Lukemaan oppimisen ikä on kuuroilla aivan sama kuin kuulevillakin, eli 5–6 -vuotiaana. Mutta kuuro tai kuulovammainen lapsi pystyy omaksumaan viitotun kielen jo aivan pieneenä, jos hän saa olla vuorovaikutuksessa jonkun viittomakielisen kanssa. Tämä voi olla toinen lapsi tai aikuinen, joka käyttää viittomakieltä jo kehittyneemmin.

Kielitieteen alalla Suomessa ja muuallakin maailmassa määritellään **äidinkieli** lapsen oman äidin ja isän kieleksi. Mutta onhan tietenkin äitejä ja isiä, joilla on keskenään eri kieli. Heidän lapsillaan on silloin isänkieli ja äidinkieli. Yhdellä kuurosokealla koehenkilölläni on sekä isänkieli, että äidinkieli. Hän kertoi kuitenkin vain toisen niistä olevan äidinkielen asemassa itselleen. Tutkimukseeni osallistuneista 85% oli suomenkielisten kuulevien vanhempien lapsia. Niinpä heidän äidinkielensä on suomi. Silti monet heistä eivät ole omaksuneet suomea omilta vanhemmiltaan kotona, vaan ovat opettelemalla oppineet sitä vasta koulussa.

Ensikieli on lapselle se, jonka hän on omaksunut ennen muita kieliään – mikäli hän käyttää useita kieliä. Ensikieli on sillä tavoin tärkeä, että me kaikki ilmaisemme ajatuksiamme ja tunteitamme kaikkein sujuvimmin ja kaikkein mieluummin juuri ensikielellämme. Useimmille ensimmäinen kieli onkin äidinkieli, mutta kuuroilla ja kuulovammaisilla lapsilla tilanne on monimutkaisempi varsinkin silloin, jos vanhemmat eivät osaa viittoa lastaan kehittyneemmin. Mutta jos kuurolla lapsella on kotona sisko tai veli, joka viittoo jo kehittyneesti, viittomakielestä tulee lapselle äidinkielen tapainen ensikieli. Näin tapahtuu, vaikka vanhemmat käyttäisivät ainoastaan puhuttua kieltä. Muutamalla koehen-

kilölläni oli ollut tällainen tilanne lapsuutensa kotona. He olivat saaneet sekä hyvän viittomakielen taidon, että lisäksi kirjoittivat hyvin suomea. Heitä voi kuvailla **sujuvasti kaksikielisiksi**.

Yli puolelle tutkimukseeni osallistuneista ensikieli ei ollutkaan heidän äidinkielensä suomi, vaan se oli joko suomalainen viittomakieli tai viitottu suomen puhe. He olivat omaksuneet viitotun kielen sukulaisiltaan tai päiväkodissa tai koulussa. Toisaalta osa koehenkilöistäni oli omaksunut viitotun kielen kanssa yhtäaikaisesti myös äidinkielensä suomen. He olivat käyttäneet jonkin verran kuulokojetta jo lapsena ja olivat kuulleet äänteitä ja puheen rytmiä vaikeasta kuulovammastaan huolimatta. Heillä onkin kaksi ensikieltä sekä niin sanottu simultaaninen eli **yhtäaikainen kaksikielisyy**s.

Tutkimukseni vahvistaa niitä aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan kuuroina tai vaikea-asteisesti kuulovammaisina syntyneet omaksuvat lapsuudessaan luonnollisimmin ensimmäiseksi kielekseen viitotun kielen. Tutkimuksessani selvisi lisäksi, että he eivät myöhemminkään elämässään vaihda ensikieltä kokonaan äänikieleksi. Viitottu kieli säilyy tärkeänä läpi elämän niilläkin lapsilla, jotka oppivat samanaikaisesti suomen kielen sekä viitotun kielen. Tämä

on hyvin tärkeä tieto silloin, kun halutaan tukea kuulonäkövammaisia, kuulovammaisia ja kuuroja lapsia kehittymään sujuvasti kaksikieliseksi.

Kirjoittajasta

FM Heli Viita on suomen kielen ja pistekirjoituksen opettaja Kuurosokeiden Toimintakeskuksessa Tampereella. Artikkelin perustuu kirjoittajan pro gradu tutkielmaan: Heli Viita 2004: Viittomakielisuomi - kontaktikieltä. Tampereen yliopisto, kieli ja käännöstieteen laitos, suomen kielen jaos.

“Aihe on myös väitöstutkimukseni yhtenä osana”, Heli Viita kertoo. ■

Evakkomuistoja talvisodan ajalta

Elvi Turunen

Oli marraskuun viimeinen päivä vuonna 1939. Äitini oli kovin kiireinen. Itse oli silloin neljän vanha tytön tylleröinen. Olin ihmeissäni, kun äiti lykkäsi kelkalla ompelukoneen ja separaattorin vanhaan perunakuoppaan. Iltahämärässä selvisi miksi. Tuli lähtö evakkoon. Kymmenen aikaan iltasella oli määrätty lähtemään niin, että oli varmasti pimeä.

Isä läksi siskoni kanssa viemään lehmä asemalle. Naapuri tuli hakemaan lapsia ja vaatteita, ja mitä nyt saatiin mukaan ottaa. Kymmenen kilometrin päässä äitini huomasi, että minä kuopus en ollut mukana. Piti lähteä takaisin. Minut löydettiin kotoa vaatetaskan keskeltä nukkumasta. Evakkokotipaaleille piti lähteä takaisin.

Olimme kolme vuorokautta asemalla ennen kuin pääsimme härkävaunuun. En muista montako vuorokautta matka kesti. Jonnekin Ahkiolahden ja Lapinlahden kieppeille menimme. Minä olin siellä koko talven kartanon väen lemmikki. Olisivat ottaneet minut sin-

ne taloon kasvatiksi. Mutta eihän se äiti raskinut minua jättää.

Maaliskuulla sota loppui. Päästiin kotiin. Kotimme oli säästynyt pommituksilta, vain pientä ilkivaltaa oli tehty. Suomalaiset lentokoneet olivat huomanneet suunnilleen 4 km rautatieasemalta jälkiä. Jäljet kulkivat joelta heinälatoon. He päättivät ottaa selvää, oliko siellä venäläisiä vai desantteja. Mutta yllätys, sieltä löytyikin lehmä! Lehmä oli käynyt joesta juomassa vettä, ladosta se oli syönyt heiniä ja nukkui siellä koko talven. Pakkasta oli yli 40 astetta. Evakkotalossa olimme kuulleet, että karjasta juuri meidän lehmä oli karanut rautatielle viedessä. Oli yllätys, kun saatiin kolmesta lehmästä yksi takaisin. Se vasikoi huhtikuun jälkeen. Ruvettiin saamaan maitoa. Oli yllätystä kerrakseen.

Tällaisia lapsuusmuistoja minulla tällä kertaa. ■

Ikääntyminen arvoonsa

Elsi Kauppinen ja Lahja Karkulehto tulkkeineen. Elsin tulkki on Anne Lehtosaari ja Lahjan Sanna Kvist.

Teksti ja kuvat: Hilikka Kälkäinen

Suomessa vietetään vuosittain vanhustenpäivää aina lokakuun ensimmäisenä sunnuntaina. Sen jälkeen alkaa erityinen teemaviikko, jolloin eri puolilla maata järjestetään juhla ja tapahtumia, joissa kiinnitetään huomiota ikääntyviin ja heitä koskeviin asioihin. Tänä vuonna valtakunnallinen vanhustenpäivä oli 7.10. ja vanhusten viikkoa vietettiin 7-14.10. teemalla Ikääntyminen arvoonsa.

Suomen Kuurosokeat ry järjesti 8.10. yhteistyössä Kuurojen Liiton, Kuurojen Palvelusäätiön ja Oulun evankelisluterilaisen seurakuntayhtymän kans-

sa viittomakielisen juhlan ikääntyville kuuroille ja kuurosokeille. Juhla oli historiallinen, koska aikaisemmin vastaava viittomakielistä juhlaa ei ole tietävästi maassamme järjestetty.

Juhlapuheen piti Oulun kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja **Risto Kalliorinne**. Hän muistutti siitä, että yhteiskunnan tulee huolehtia ikääntyvien viittomakielisten omakielisestä hoidosta ja huolenpidosta.

Yhdistyksemme hallituksen edustajana juhlassa oli **Päivi El Gharb**. Kuurojen Liiton Pohjois-Suomen yksikön

päällikkö **Börje Hanhikoski** oli iloinen siitä, että viittomakieliset saivat omakielisen juhlan. Näin viittomakielisten perusoikeus omakieliseen tiedonsaantiin ja osallistumiseen toteutui. Erityinen ilon aihe oli viittomakielisen kuoron esiintyminen juhlassa.

Oulun kaupunki ja Oulun evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä osoit-

tivat, että he haluavat ottaa vastuuta ja edistää viittomakielisten kunta-laistensa osallistumista tukemalla juhlaa huomattavalla rahasummalla. Kukkakauppa Kanerva lahjoitti jokaiselle vieraille kauniin ruusun.

Osallistuminen on tärkeä hyvinvoinnin edistäjä. Tähän yhtyivät myös tyytyväiset juhluvieraat. ■

Norjan kuurosokeat ovat toimineet 50 vuotta

Teksti ja kuvat: Ari Suutarla ja Tuula Hartikainen

Norjassa on maailman vanhin kuurosokeiden yhdistys. Se vietti nyt lokakuussa 50-vuotisjuhlaansa.

Pääjuhla oli Oslon raatihuoneella. Juhlassa oli noin 170 kutsuvierasta, mukana muun muassa kruununprinssi **Haakon Magnus**.

Oslon raatihuone on arkisin avoin yleisölle. Tuloaulassa on Euroopan suurin seinämaalaus, kooltaan 12 kertaa 24 metriä. Fresko esittää kansaa arkiaskareissa.

Me jutun kirjoittajat olimme mukana juhlassa sen takia, että juhlaa seuraavina päivinä oli pohjoismaisten sisarjärjestöjen puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien vuotuinen kokous. Juhlassa mukanaamme oppaana oli Suomen Yleisradion Oslon kirjeenvaihtaja **Ulla-Maria Johansen**.

Virallisten kokousten jälkeen tutustuimme Norjan kuurosokeiden yhdistyksen toimitiloihin Oslossa. Ne ovat samalla tavalla kuin meilläkin näkövammaisten toimitalossa. Kuuro-

sokeiden tilat ovat vähän yli 200 neliötä. Niissä työskentelee kuusi toimihenkilöä puheenjohtaja **Geir Jensenin** johdolla.

Yhdistyksellä on neljä työntekijää erilaisten lehtien toimituksessa, joka sijaitsee muualla. Norjan yhdistys tuottaa muun muassa uutislehteä pis-

tekirjoituksella maanantaista perjantaihin ympäri vuoden. Kuulonäkövammaisia jäseniä on noin 150.

Norjassa vaikuttaa toinenkin kuulonäkövammaisten yhdistys. Kuntoutuspalvelut toteutetaan yhdistyksistä erillään. ■

Ylhäällä kuvassa Norjan kruununprinssi Haakon Magnus. Oikealla ylhäällä seisomassa Ari Suutarla ja Tuula Hartikainen, istumassa heidän norjalaiset kollegansa varapuheenjohtaja Jorunn Elveback (vas) ja puheenjohtaja Geir Jensen.

Arin ja Tuulan keskellä Ulla-Maria Johansen.